

СЕКЦІЯ ХХІХ. КУЛЬТУРА ТА МИСТЕЦТВО

ДОКУМЕНТАЛЬНИЙ ТЕАТР ЯК НОВІТНЯ СЦЕНІЧНА ПРАКТИКА

Крипчук Микола Володимирович

ORCID ID: 0000-0002-1255-7135

канд. мистецтвознавства, доцент,

професор кафедри режисури естради і шоу

Київський національний університет культури і мистецтв, Україна

У сучасному сценічному просторі документальний театр стає впливовою естетикою і технологією. У певному сенсі ми можемо взагалі говорити про домінанту театральної документалістики на сцені. У цього феномена є як естетичні, так і соціальні причини. Документалістика змогла допомогти подолати театру кризи художнього висловлювання, навчила проявляти інтерес до реальності не тільки театр, а й саме суспільство, розгорнувши його до самопізнання, що в свою чергу провокує до самовдосконалення.

Підвищений інтерес до документа є проявом та станом інформаційного ринку в ХХ столітті, де інформація виявляється «дорожче» аналітики. Доступ до інформації став елементарним – в умовах відкритості веб-мережі, інтересу до демонстрації приватного життя і спостереження за чужим приватним життям. Кожна людина отримала інструменти документування – доступні засоби відео - та фотофіксації. Блог, у відомому сенсі, є документальним фільмом про самого себе. З одного боку, цінність одиничного документа як свідцтва зростає, а, з іншого боку, падає, якщо враховувати, що копії реальності виробляються у промислових обсягах.

Інтерес до документа в сучасній культурній реальності є не тільки прерогативою театру. Це як світовий тренд, так і мультивидовий. Масова культура сьогодні більшою мірою заряджена на те, щоб відводити свого читача і глядача в потойбічні світи, створювати вторинну реальність, і авторському експериментальному мистецтву безглуздо з цією тенденцією конкурувати.

Парадокс документального театру в його сьогоднішньому стані – це наявність дуже важливої етичної позиції, якою повинен володіти художник в процесі створення документальної вистави. Про етику сучасний театр задумується, дійсно, не часто, але саме у феномені документальної драми естетично виправданою і необхідною є розмова про обмеження засобів виразності, про нормативи підходу до об'єкта вивчення.

Майже всі тренди новітнього театру пов'язані з явищами синтезу, нарощуванням методів театру, залучення найрізноманітніших, несамопитих театру технік із суміжних антропологічних практик. Документальний театр створює рідкісний, опозиційний сценічному синтезу, рух: прагнення до аскетичних форм театральності. Система самообмежень для художника, викликана делікатним завданням не образити довіру джерела інформації для документальної вистави, або ж не спотворити сам документ. Якщо завданням більшої частини сучасного театру

стає мистецтво інтерпретації, то у документалістиці завдання протилежне: вона створюється, щоб донести документ в оригінальному трактуванні до глядача, не спотворити інтонацією, висновками і поділом на важливе і неважливе. Головною метою документального театру є «пошук нової форми спілкування із сучасним глядачем» [1].

Документальний театр частіше всього стикається з трагічними, емоційно напруженими сюжетами, які пов'язані з психологічними травмами. Саме це змушує документальний театр бути виключно делікатним та обмеженим у виражальних засобах.

Документальний театр можна розділити на три види: по-перше, це театр документу, в якому предметом сценічного вивчення стає літературний матеріал, вже існує в реальності, а не створюється артистичною командою; це, як правило, документ історичного змісту; по-друге, *verbatim* (вербатім), технологія, винайдена в лондонському театрі Royal Court, що виявилася затребуваною у сценічній практиці: акторська команда, на чолі з режисером, або сценаристом активно впроваджується в певні соціальні середовища і розмовляє з людьми, готовими стати об'єктом документалістики; по-третє, це театр свідків, форма документального театру, де «документом» виявляється сама людина. Принципово важливим є розуміння того, чим є документальний театр: інструментом або естетикою, методом або стилем. Процес пізнання триває, в той же час «формування сучасного документального театру як самостійного явища у контексті сучасної театральної постдраматичної культури не завершено, а тільки розпочато» [1, с. 102].

Зацікавленість документалістикою продиктована бажанням швидко зафіксувати реальність, яка швидко змінюється та стрімко мінливий ландшафт часу. Цінність документу продиктована ще й недоліком справжності. В цьому сенсі документальний театр – це ще й пошук справжності прийому в сучасному мистецтві. У документальному театрі формується глобальна відмова, недовіра до метанаративу, прагнення пояснювати світ через готові метафори, архетипні образні системи. На думку дослідників «соціокультурними завданнями документального театру на сучасному етапі є рефлексія осмисленого повороту власної оптики в сторону нелінійного сприйняття реальності та її складових як відкритих систем. Соціо-антропологічними завданнями є активізація самоідентифікаційних процесів < ... > [1, с. 178]. Тому, на нашу думку, створення документального тексту або вистави передбачає дотримання цілого ряду етичних законів, які художник адресує самому собі. Ці самозаборони продиктовані суворим дотриманням жанру, охороною методу створення документального свідоцтва.

Список використаних джерел:

1. Апчел О. А. Документальний театр у контексті української культури: дис. ... канд. мистецтвознавства : 26.00.01. Харків, 2014. 273 с.
2. Апчел О. А. Документальний театр у театральній культурі пострадянського простору, зокрема сучасної України. URL: https://ic.ac.kharkov.ua/nauk_rob/nauk_vid/rio_old_2017/ku/kultura33/28.pdf (дата звернення: 02.01.2024).